

Jak my egalitáři vykládáme Pavlovy instrukce ohledně žen

Biblistika | 28.4.2016 @ 11.30

Týden se sešel s týdnem. Minulou seminárku jsem dopsal, odeslal na studijní, poreferoval o ní a pak radši smazal z Akademie, protože jsem byl s anglickou verzí hrubě nespokojen. Nyní bych měl pracovat na dalším úkolu, jak ale vidíte, zas se flákám. Kmotra Kleió slíbila návštěvu. Je to ale tetka od přírody zapomnětlivá, nejspíš k nám netrefí. Než se vydám hledat ji, načrtnu v hrubých rysech egalitářský pohled na klíčové biblické pasáže ohledně postavení žen (1Kor 11,2–16; 14,34n; Ef 5,21–6,9; Kol 3,18–22; 1Tm 2,11–15; Tit 2,2–10; 1Pt 3,1–7). Především, že většina mých učitelů, přátel a lidí, s nimiž obvykle souhlasím, jsou komplementariáni a že se s nimi nechci poškorpit. Chci navrhnout životaschopnou alternativu, která je neméně křesťanská, hluboce letniční a která může představovat pro řadu sester a bratrů vítanou svobodu.

V pohledu na ženy se křesťané dělí v zásadě na dvě skupiny, totiž na komplementariány a egalitariány. Toto spektrum samozřejmě není černobílé, jeho odstíny vizte například v poučném článku od Adriana Warnocka. Lze ale říci, že mezi všemi egalitariány a všemi komplementariány existuje rozdíl v pohledu na rovnost křesťanských mužů a žen ve službě a v rodině.

- Egalitáři říkají, že muž a žena jsou si rovni v každém ohledu a že mají stejné právo na sebeurčení v církvi, v rodině i ve společnosti.
- Komplementariáni říkají, že muž a žena jsou si zcela rovni a že se doplňují. Nemají však/proto stejné právo na sebeurčení, protože muž je v církvi a v rodině autoritou a žena je mu v církvi a v rodině podřízena.

O této definici jsem připraven diskutovat, jakož i o všem následujícím. Nečiní se za dost řadě mediálních pozic a idiosynkratických názorů. Zcela prakticky však téměř vždy platí, že zatímco komplementariánský muž může být vedoucím v církvi a musí být vedoucím partnerem v rodině, komplementariánská žena nesmí stát ve vedení církve a v rodině by se měla podřítit.

Egalitářský muž může být vedoucím v církvi úplně stejně jako žena a v rodině je po všech stránkách rovnocenným partnerem své manželky. V praxi jsou egalitáři i komplementariáni často pragmatičtí. Já sám jsem například přesvědčený egalitář. Přesto máme s Aničkou úkoly rozdělené podle toho, co komu víc „jde“. Já jsem šikovný na papírování, Anička zas na vaření. Nevidíme v tom „ženskou u plotny“ a „patriarchu za stolem“. Jde o vzájemnou dohodu k prospěchu všech stran. Komplementariáni zase zřídka praktikuji na ženách fyzické tresty, byť i k tomu dochází. Jejich domácnosti jsou často zcela v rukách manželek a k demonstraci komplementarianismu dochází pouze na slovní, teoretické, resp. teologické rovině. V církvi však komplementariáni, jak jsem dosud seznal, nikdy nepřipustí plnou rovnost obou pohlaví ve službě.

I když řada slabých komplementariánů dovolí ženám i kázat nebo vyučovat, je pro ně vždy nemyslitelné, aby žena v církvi působila bez zastřešení mužskou autoritou. Někteří i umírnění komplementariáni pak pokládají ženu za katedrou či kazatelnou za přestupek biblického přikázání srovnatelný s přestoupením desatera, čili za hřích.

Tolik ke stručnému úvodu do praktika věci. V následujícím draftu načrtnu obrys egalitariánského přístupu k problematickým pasážím v Novém zákoně, které jsou předmětem neshody a jejichž doslovný výklad vede ke komplementariánské teologii. Jde v mnoha případech o můj pohled a řadu zde nastíněných myšlenek jsem vyvinul sám, bez pomoci nějaké formativní příručky. Pokud byste takovou egalitariánskou příručku hledali, doporučím knihu Man and Woman, One in Christ od Philipa Payna. Tato kniha mi však byla až donedávna neznámá a nebyla tím, co mne o správnosti egalitariánského názoru přesvědčilo. Podobně jako prominentní klasické letniční novozákoníky Gordona Fee a Craiga Keenera, i mne přesvědčilo spíše mé letniční podvědomí, pro něž je představa a zkušenost rovnosti v církvi čímisi, před čím nerovnost daná pohlavím, byť v honosném teologickém kabátě, nemůže obstát.

1. Korintským 11,2–16

Můj netradiční výklad naleznete shrnutý v předchozím článku. Stručně: Z celé této pasáže je nejproblematictější třetí verš, kde Pavel píše, „že hlavou každého muže je Kristus, **hlavou ženy její muž** a hlavou Krista Bůh“. Doslovný výklad této pasáže nahrává komplementariánům, protože „být hlavou“ znamená v moderních jazycích „být autoritou“. V Pavlově řečtině ale řecké slovo kefalé (hlava) nejspíše tento metaforický význam neneslo a „být někomu hlavou“ neznamenal „mít nad ním autoritu“. Silným důkazem je zde Septuaginta, starověký řecký překlad Starého zákona z hebrejštiny. Na místech, kde se používá hebrejské *róš* a myslí se fyzická „hlava“, používá Septuaginta slovo κεφαλή, které se vyskytuje i v 1. Korintským. Tam však, kde hebrejské *róš* znamená „vedoucí“, použili překladatelé Septuaginty téměř vždy jiného slova. To dokazuje, že řecké kefalé mohlo mít zcela jiný než náš preferovaný metaforický význam, možná význam bližší slovu „zdroj“ nebo „původ“, což by v této pasáži lépe odpovídalo veršům 7–9, kde Pavel hovoří o Adamovi jako o zdroji Evy při stvoření. Síla tohoto argumentu spočívá i v tom, že Septuaginta byla první církvi daleko bližší než hebrejská verze Starého zákona a že Pavel mohl jako člověk znalý řecké i hebrejské verze o tomto překladovém fenoménu vědět.

Tuto možnost podporuje i celková logika pasáže, o níž jsem psal tu svou chytrou, avšak nedotaženou seminárku. Pavel v celé pasáži klade důraz na to, že žena má mít na své hlavě svou vlastní „moc“ kvůli andělům (v. 10), protože je při uctívání v církvi rovna ostatním uctívajícím bytostem. Symbolem této „moci“ je pro ženu pokrývka hlavy, která byla v Korintu 1. století vyžadována tehdejší etiketou. Tuto etiketu Pavel vysvětluje pomocí obrazů stvoření, rozmnožování a nového stvoření, což jsou věci v jeho mysli nerozlučně spjaté.

I pokud byste nerozuměli předchozímu odstavci nebo s ním nesouhlasili, pokuste se prosím při

výkladu verše 1Kor 11,3 brát v potaz Pavlovu Bibli, totiž Septuagintu. Snažte se také vyvarovat se chyby některých komplementariánů a brát v potaz verše 11 a 12 spolu s faktem, že ona „moc“ ve verši 10 opravdu téměř jistě nemůže být ničím jiným než mocí samotné ženy na její vlastní hlavě. Tato vodítka by vás měla přivést k jinému než komplementariánskému výkladu.

1. Korintským 14,34n

O této neslavné pasáži jsem již nedávno psal jako o ironii. Za ironickou tuto pasáž pokládám kvůli zmínce o zákonu, tj. o Tóře, která nikde neříká, že by žena měla mlčet nebo být podřízena, ale v případě manželek patriarchů svědčí spíše o opaku. Vskutku, pokud bychom neměli Pavlovy listy, ale jen Starý zákon a evangelia, komplementariáni by neměli téměř žádnou municii! Jelikož byl Pavel ve Starém zákoně kovaný a jelikož Starý zákon nevede ženy k podřízenosti mužům, domnívám se, že Pavel, pokud tyto verše napsal, myslel je jako ironii.

Můj výklad je podobně jako v předchozím případě nezvyklý. Většina egalitariánů dnes tuto pasáž chápe buď jako cosi prakticky podmíněného (např. jako zákaz hovořit konkrétním ženám na veřejných bohoslužbách) nebo jako vsuvku, kterou nenapsal Pavel, ale která se do textu vloudila z něčí okrajové poznámky. Gordon Fee a Philip Payne oba docházejí právě k tomuto závěru a oba předkládají vlastní argumenty. Fee se tak domnívá, protože verše 34n jsou v mnoha starých latinských verzích až na konci kapitoly, což lze pomocí textově-kritické Occamovy břitvy vysvětlit pouze tak, že šlo o vsuvku. Payne se tak domnívá, protože ve Vatikánském kodexu jsou tyto verše označeny distigmou, tj. vodorovnou dvojtečkou, která dle jeho vlastního výzkumu na mnoha jiných místech indikuje vsuvky nebo textové varianty.

Feeho a Paynovo vysvětlení může být pro některé tvrdým oříškem. Moje vysvětlení pasáže jako ironie je přeci jen pro řadu konzervativních křesťanů méně bolestivé než škrtnutí kusu jejich Bible. Kdo ale měl možnost přivonět k textové kritice jako k úsilí o sestavení co nejpůvodnějšího textu, tomu vypuštění dvou sporných a celkově nehodících se veršů nepřipadá nemístné. Verše 1Kor 14,34n se sem opravdu nehodí! Jen si přečtěte celou 14. kapitolu a poznačte si, kolikrát Pavel předpokládá proroctví nebo mluvení v jazycích jako projev všech věřících, nejen mužů (vv. 5, 18, 23n, 31).

Efezským 5,21–6,9; Koloským 3,18–22; Titovi 2,2–10

Ačkoli by si každá z uvedených pasáží zasloužila vlastní pojednání, všechny obsahují společný rys, který je coby „komplementariánské“ pasáže diskvalifikuje. Tímto rysem je poslušnost Pavlových doporučení, kterou lze spatřit v menším měřítku v listech Koloským a Titovi, ve větším měřítku pak v listu Efezským.

1. Ženy se mají podřizovat svým mužům (Ef 5,22–33; Kol 3,18n; Tit 2,3–5)
2. Děti mají poslouchat své rodiče a otcové je nemají dráždit (Ef 6,1–4; Kol 3,20n)
3. Otroci mají poslouchat své pány (Ef 6,5–9; Kol 3,22; Tit 2,9–10)

Tato struktura je jasně patrná ve všech třech pasážích. Na Pavlových třech doporučeních je samozřejmě na první pohled cosi zvláštního, ne-li znepokojivého, totiž instrukce pro otrocky, aby poslouchali své pány. V dnešní době by za to Pavlovi možná hrozilo o trestní oznámení a popotahován po soudech by pak nebyl pro víru v Krista, ale pro napomáhání obchodu s lidmi.

Jádro mého argumentu je tedy jasné. Jestliže pro dnešek neplatí Pavlovy instrukce stran otroků, protože otrokářství, mírně řečeno, vyšlo z módy, pak musíme kulturní podmíněnost předpokládat i u dvou dalších instrukcí. Na nedávném případě osmi iráckých uprchlíků z Brna vyšlo najevo, že i úcta k rodičům má různé stupně a že český křesťan, jakkoli poslušný čtvrtého přikázání, by nejspíše podobné loajality vůči rodičům nebyl schopen. Tvrdím tedy, že podřízenost žen mužům v třech uvedených pasážích je kulturně podmíněná.

Pavlovi nemám za zlé, že nebyl starověkým Wilberforcem nebo vysloveným emancipátorem žen. Hlásal Krista, ne politiku. Jestliže ale v dnešní době není nutné vyžadovat otrokářství a slepou poslušnost dospělých dětí, proč bychom měli trvat na poddanosti žen? Netvrdím, že v Pavlově době nebo v nedávných staletích nebylo společenské postavení žen nižší. Dnes je tomu ale jinak. Žena má podle našich zákonů stejná práva a povinnosti jako muž. Tato práva a povinnosti jsou zakořeněny v naší kultuře, proto i kulturně podmíněné pasáže bychom měli jinak vykládat. V současnosti jsme zcela konsternováni zjištěním, že reformovaní teologové v 19. a 20. století obhajovali otrokářství a apartheid jako součást stvořitelského pořádku. Proč by se nám nemělo zdát alarmujícím, obhajuje-li někdo dnes stejným způsobem podřízenost žen?

1. Timoteovi 2,11–15

Tato pasáž je vedle 1Kor 11,2–16 druhou pasáží, kde jsou instrukce pro ženy podepřeny obrazem stvoření a jedinou pasáží, kde má žena zakázáno „učit“. Komplementariáni chápou Pavlovy zdejší instrukce jako obecně a závazně platné pro všechny kultury, egalitariáni ale poukazují na nezvyklou podobu Pavlova zákazu. Když Pavel říká, že učit ženě „nedovoluje“, činí tak v 1. osobě času přítomného, což je tvar, který téměř vždy používá při uvádění situačně podmíněných instrukcí (notoricky v 1Kor 7). I když by tento detail sám o sobě mnoho neznamenal, nám egalitariánům naznačuje, že nejde o univerzální zákaz, ale zákaz situačně podmíněný.

V situaci Efezského sboru, do níž Pavel psal, podle všeho figurovali falešní učitelé (1Tm 1,3). Tito falešní učitelé nejspíše zmanipulovali některé ženy, zvláště „mladší vdovy“, aby se do distribuce onoho falešného učení aktivně zapojili (5,11–15). Pavlův vzkaz těmto vdovám, aby se „vdávaly a rodily děti“ (5,14) je nápadně podobný Pavlovu tvrzení, že žena bude „zachráněna

skrze rození“ (2,15). Domnívám se tedy, že zákaz učit a vést ve verši 2,12 je podmíněn nesnadnou situací, v níž ženy hrály roli přenašeček herezí. Šlo o ženy, které se měly „učit v tichosti a s veškerou podřízeností“, což naznačuje, že samy nebyly vzdělané a tudíž nezpůsobilé učit nikoli kvůli svému pohlaví, ale kvůli nedostatečné kvalifikaci.

Další oporou této domněnky je analýza Pavlovy narážky na příběh o stvoření a pádu v Genesis 2–3. Pavel říká, že žena nemá učit a vést, protože „první byl utvořen Adam, potom Eva“ (v. 13) a protože „žena byla zcela svedena a upadla do přestoupení“ (v. 14). Toto zcela odpovídá příběhu v Genesis, v němž nejprve Bůh vytvořil Adama (Gn 2,7), potom mu řekl, aby nejedl „ze stromu poznání dobrého a zlého“ (2,17) a potom stvořil Evu (2,22). Na to se Eva nechala ošálit hadem (3,4n), vzala ze zakázaného ovoce a dala Adamovi (3,6). Zvláštním detailem příběhu v Genesis je skutečnost, že zákaz jíst ze stromu byl dán Adamovi ještě před stvořením Evy (2,17), což znamená, že Eva jej znala pouze z druhé ruky a tudíž jej také překroutila (3,3). Zajímavé dále je, že během Eviny konverzace s hadem byl Adam s ní (3,6), aniž by cokoli říkal.

Had byl tedy v Genesis falešným učitelem. Eva byla ženou, která ve věci instrukcí o rajské dietě neměla z pochopitelných důvodů stejně podrobné informace jako Adam. Adam ji možná poučil, zřejmě však ne dostatečně. Toto podle Pavla vedlo ke svedení Evy a Adama, protože Adam se namísto převzetí odpovědnosti nechal vést někým, kdo neměl stejně podrobné informace jako on. Podobný problém měli i muži v Efezu. Na rozdíl od žen měli bezprostřední přístup k informacím o evangeliu, protože do synagog a na veřejná fóra, kde Pavel vyučoval (Sk 19), byl vstup žen z kulturních důvodů nejspíše regulován. Problém s ženami v Efezu během Timoteovy služby tedy nespočíval v jejich pohlaví, ale v tom, že podobně jako Eva v ráji neměly instrukce o správné duchovní dietě z první ruky, což je činilo nezpůsobilými k vyučování a vedení.

Dovolte mi ale postoupit v egalitariánském výkladu ještě o krůček dále. Hned ve verši 1Tm 3,1 Pavel prohlašuje, že „**kdokoli** touží po biskupství, touží po krásném úkolu“ (εἴ τις ἐπισκοπῆς ὀρέγεται ...). Slovo *tis* vskutku značí „kdokoli“. Proč by Pavel v ženách, které rovněž spadají do skupiny „kdokoli“, vzbuzoval touhu po zakázaném ovoci? Jistě mi namítnete, že hned v následujícím verši se předpokládá v úloze biskupa muž, který má být „muž jedné ženy“ (v. 2). To samé se ale požaduje od diaconů (v. 12) a přesto Pavel v Římanům 16,1 doporučuje diakonku Foibé. To znamená, že Pavel při popisu ideálního biskupa jednoduše používá genderově neinkluzivní jazyk. Jinak řečeno: Jestliže mohla být Foibé diakonka stejně jako „muži jedné ženy“ diakoni (1Tm 3,12), proč by nemohla být žena biskupem?

V kontextu kapitol 2 a 3 by toto pojetí mohlo znamenat revoluci: Některé ambiciózní ženy se snaží vyučovat ostatní a pletou jim hlavy. Pavel Timoteovi píše, aby to zarazil a aby je nechal, ať se zatím v tichosti učí. Tyto ambiciózní ženy jako (zatím špatné) učitelky touží i po úřadech v církvi. Pavel na to říká, že „touží po krásném úkolu“ a pokračuje instrukcemi o tom, jaký má být biskup či biskupka. Používá při tom, pravda, neinkluzivní jazyk. Ale ten používá i na mnoha jiných místech, takže když se například píše o Kristu jako o „prvorozeném mezi mnoha bratřími [ἀδελφοί]“ (Ř 8,29), tušíme, že Kristus je prvorozený i mezi mnoha sestrami. Znamenalo by to, že požadavky na biskupa v 1Tm 3 jsou pozváním nejen pro muže, ale i pro ambiciózní Efezské

sestry, aby se nechaly vyškolit a teprve pak aby vstoupily do služby.

Ať už souhlasíte s posledním odvážným odstavcem nebo ne, musíte přiznat, že dnes již zdaleka neplatí, že by ženám chybělo vzdělání a kritické myšlení. Nejlepšími studenty na naší biblické škole jsou převážně dívky. Kázáním žen, která jsem v poslední době slyšel, nechyběl vhléd do kontextu Písma i historie. Mé spolužačky na letničním semináři mají takové akademické ambice a výsledky, že ohrožují mou ješitnost. A pokud jde o světovou scénu teologie a biblistiky, Elizabeth Fiorenza, Phyllis Tribble, Edith Blumhofer nebo Estrela Alexander rozhodně nejsou hlasy, které lze spolehlivě vykázat šovinistickou poznámkou „neuč“. Jsou to ženy, od nichž se každý rozumný muž rád něčemu přiučí.

1. Petrův 3,1–7

Tato pasáž je poslední střípek, který by snad ani nestál za řeč, ale pro úplnost jej zmíním. Všimněme si za prvé, že Petrova instrukce zde platí především pro ženy, jejichž muži jsou „neposlušni slova“. Petrovým záměrem je tedy evangelizace nevěřících mužů a jeho instrukce je zde doporučením nebořit společenské konvence prvního století, aby jejich zbořením nevznikla překážka evangeliu.

Pokud jde o věřící muže, těm Petr naopak vzkazuje, že jejich ženy jsou „spoludědkami milosti života“ (v. 7). Otázkou jest, zda může být spoludědka v křesťanské rodině teologicky podřízena svému spoludědici. Já se domnívám, že ne a že se tak domníval i Petr, byť nechtěl příliš silným odvarem evangelia odradit ty, kteří by jej kvůli kulturním omezením prvního století nemohli snést.

Závěr

Z mého egalitářského výkladu uvedených pasáží vyplývá, že Bible neomezuje právo na sebeurčení žen více, než jej omezuje u mužů. Žena se může soustředit na své povolání, svůj dar a svou službu stejně jako muž. Její služba nemusí podléhat mužské autoritě. Ona sama může být církevní autoritou nadřazenou jiným mužským služebníkům. Proto však také nese, stejně jako každý jiný služebník, plnou odpovědnost za své učení i za svou církevní praxi. Rovnost žen je podle mně zakotvena mimo jiné ve verších jako J1 3,1n; Sk 2,17n; Ga 3,23–29; Sk 18,24–26 a 21,9.

Domnívám se, že i když v komplementarismu částečně doznívá konzervativní kulturní dědictví, letniční církve jsou připraveny jít egalitářským směrem. Letniční měli vždy značnou míru imunity vůči opulentním teologiím fundamentalismu a kalvinismu. Právě kalvinistické prostředí je v současnosti rovněž nejsilnější baštou komplementarismu, byť tento je samozřejmě zastoupen v slabších variantách i u řady arminiánů a klasických letničních, například

Jako egalitarián doufám, že letniční imunita tentokrát zvítězí na správné frontě a že dívkám se bude dostávat stejné příležitosti k efektivní učitelské a pastorační práci jako mladíkům, kteří si této příležitosti často neváží. Samy ženy ovšem, chtějí-li se takové příležitosti chopit, budou muset vykročit ze stínu a svého biblického práva se ujmout. Vím a znám některé, které tak k radosti mnohých učinily. Těm, které se k tomu teprve chystají, přeji odvalu a zdar.

Výběr doporučených zdrojů

- Egalitariáni
 - Paul, Women and Wives (Craig S. Keener)
 - Man and Woman, One in Christ (Philip B. Payne)
 - Priscilla Papers (časopis CBE International)
 - V češtině
 - Emancipace žen v církvi? (Dan Drápal podle mně představuje naprostý a dokonalý střed mezi egalitariány a komplementariány. Chytá se egalitariánského výkladu pasáží a dovoluje ženám sloužit, přiznává však, že v některých situacích se má žena podřít.)
 - V Kristu ani muž ani žena (Jana Opočenská & Josef Hromádka, eds. Neobsahuje exegezi, ale reflektuje atmosféru a praktické problémy při a po zavedení ordinace žen v ČCE.)
- Komplementariáni
 - Recovering Biblical Manhood and Womanhood (John Piper & Wayne Grudem, eds.)
 - Journal for Biblical Manhood and Womanhood (časopis CBMW)
 - V češtině
 - Princip „kefalé“ a služba mužů a žen v církvi (Pavel Černý v ThV 2008/1. Obsahuje některé dobré praktické postřehy, ale nevyjadřuje se k Septuagintě a nesnaží se při odkazování na Chrysostoma polemizovat např. s egalitariánkou C. Kroegerovou. Zájemcům pošlu relevantní doplnění v angličtině.)
 - Služba ženy ve světle Bible (Reinhold Ulonska)